

ПОЛЬІМЯ

КРАСАВІК

1980

№ 2 6574



ПОЛЫМЯ

ШТОМЕСЯЧНЫ ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ
І ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ ЧАСОПІС
ОРГАН САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

Заснаваны ў 1922 годзе

4

(612)

1980

КРАСАВІК



З М Е С Т

МАКСІМ ТАНК. Леніна імя, слова і справа. Верш.	3
РЫГОР БАРАДУЛІН. У парку Леніна ў Гаване. Верш.	4
ВАСІЛЬ ЖУКОВІЧ. ***Углядаемся ў вобраз... Верш.	7
ВАСІЛЬ МАКАРЭВІЧ. Санцаход. Верш.	8
ВАСІЛЬ ЗУЁНАК. Дарунак у дарогу. Верш.	10
ЮРАСЬ СВІРКА. Праўда веку. Верш.	11
СЦЯПАН ГАУРУСЕУ. Іскраўцы. У цырульні. Вершы.	13
АРТУР ВОЛЬСКІ. Роздум над партбілетам. Верш.	15
ЯУГЕН ВЕРАБЕЙ. Песня. Верш.	17
ХВЕДАР ЖЫЧКА. Народны дом. Верш.	18
АЛЕСЬ АСІПЕНКА. Непрыкаяны маладзкі. Раман.	20
ПАБЛА НЭРУДА. Ода Леніну	110
МІКОЛА ВОРАНАУ. Два апавяданні	115
СЯРГЕЙ ЗАКОННІКАУ. Поезд у рэвалюцыю. Арліная песня. Дарога. Людзі з агню. Покліч вясны. Сляды. Вяселле ў мікрараёне. ***Спатканне маё з белым светам... ***Не казалі таварышу добрага слова... Лістапад. Грыбасей. Галасы дарог. Вершы.	145

ПУБЛІЦЫСТЫКА

ЛЕАНІД ЛЫЧ. Ленін вялікі нам шлях азарыў.	158
ЗАІР АЗГУР. З Леніным праз усё жыццё	169

НАРЫСЫ

САВЕЛІЙ ПАУЛАУ. Меч і ліра	172
--------------------------------------	-----

НАВУКА

ВАСІЛЬ ЕУЦІХЕВІЧ. Прырода—наш вялікі дом	194
АРСЕНЬ ЛІС. Зямных таямніц ключы	203

ЛЕТАПІС НАРОДНАЙ СЛАВЫ

ПЯТРО ВАСІЛЕЎСКІ. Тры незабыўныя імгненні 211

КРЫТЫКА І ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА

ВАСІЛЬ ІВАШЫН. Жыватворная сіла ленінскай эстэтыкі 228

АЛЯКСЕЙ ПЫСІН. Дарагое, заповітнае 239

ЯНКА СІПАКОЎ. Неўміручае, як само жыццё, імя 243

СЯРОД КНІГ

ГЕОРГІЙ НАПРЭЭУ. Вучымся ў Леніна 246

ВАЛЯНЦІНА ЛОКУН. Жыццё багатае і шматграннае. 248

КАЗІМІР КАМЕЙША. Той памятны верасень 250

МІКОЛА АРОЧКА. Усе чатыры вятры паэзіі 253

«Полымя» № 4

Издательство «Полымя»
Государственного комитета
Белорусской ССР
по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли
Минск

На белорусском языке

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР Кастусь КІРЭЕНКА.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ: Яўген Бабосаў, Рыгор Барадулін, Васіль Барысенка, Пят-
русь Броўка, Янка Брыль, Анатоль Вялюгін, Павел Кавалёў, Кандрат Крапіва, Іван На-
вуменка, Генадзь Пашкоў (намеснік галоўнага рэдактара), Іван Пташнікаў, Максім Танк,
Іван Чыгрынаў, Іван Шамякін, Рыгор Шкраба.

Адказы сакратар Галіна Васілеўская.

сокіх маральных якасцях камсамольцаў, усяго маладога пакалення, абагульняецца вопыт маральнага выхавання моладзі, паказваецца эфектыўнасць гэтай работы. Маральны кодэкс будаўніка камунізму, падкрэслівае аўтар, стаў нормай, кампасам жыцця для тысяч юнакоў і дзяўчат. Моладзь з гонарам працягвае слаўныя традыцыі старэйшых пакаленняў. Хіба ж не аб гэтым сведчыць яркае жыццё камсамольца Міхаіла Мароза, які загінуў, адвёўшы бяду ад таварышаў, або Віктара Праснакова — вадзіцеля-выпрабавальніка МАЗа, выдатнага працаўніка, актывіста. Можна было б, напэўна, напісаць асобны нарыс пра ўдзельнікаў студэнцкага будаўнічага атрада Белдзяржуніверсітэта, якія па закліку сэрца прынялі ўдзел ва ўзвядзенні мемарыяльнага комплексу Аляксандру Матросаву...

Так, эстафета подзвігу і ўдарнай працы працягваецца. Партыя высока цэніць актыўны ўдзел моладзі, камсамола ў справе камуністычнага будаўніцтва, дае ўсе магчымасці для творчага, духоўнага росту. «Баявой канкрэтнай справай кожнай камсамольскай арганізацыі, — сказана ў пастанове ЦК КПСС «Аб далейшым паляпшэнні ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы», — павінна стаць узмацненне палітычнай, працоўнай і маральнай загартоўкі юнакоў і дзяўчат, выхаванне ў іх імкнення да ведаў, культуры, прафесіянальнага майстэрства, беражлівых адносін да народнага здабытку. Неабходна развіваць патрыятычны рух «Пяцігодцы эфектыўнасці і якасці — энтузіязм і творчасць маладых», удасканалваць работу студэнцкіх атрадаў, працоўных аб'яднанняў школьнікаў. Павышаць ролю Ленінскага заліку ў комплексным вырашэнні задач камуністычнага выхавання моладзі».

Ленінская паверка — гэта сапраўдная школа грамадзянскай сталасці, гаспадарання, выхавання, агляд баявых і творчых сіл савецкай моладзі. І кніга І. А. Саракавіка будзе добрым дапаможнікам у арганізацыі такой паверкі, узбагачэнні яе зместу і форм правядзення.

ВАЛЯНЦІНА ЛОКУН



ЖЫЦЦЁ БАГАТАЕ І ШМАТГРАННАЕ

А. Пальчэўскі. Ноч на вахце. Аповесці, апавяданні, замалёўкі. «Мастацкая літаратура», 1979.

Пісьменнік Алесь Пальчэўскі быў добра вядомы нашым чытачам. Яго першае апавяданне «Ахвяра», надрукаванае яшчэ ў 1926 годзе, прыглянулася маленькаму чытачу. Потым былі дзіцячыя зборнікі, у якіх пісьменнік апавядаў пра навакольны свет, вёў зацікаўленую размову пра людзей і іх узаемаадносіны. Датычыць гэта і тых твораў, што адрасаваліся даросламу чытачу. Проза пісьменніка адметная своеасаблівай разважлівасцю, нетаропкасцю. А. Пальчэўскі ўмеў у прастай, дацціпнай форме падаць шматфарбныя малюнкi, жыцця, раскрыць складаны духоўны свет дзіцяці і дарослага. І вось цяпер перад намі апошняя кніжка пісьменніка, «Ноч на вахце». Яна выйшла незадоўга да смерці аўтара, які ўсё сваё жыццё стаяў на вахце беларускай літаратуры, услаўляючы мастацкімі сродкамі эстэтычны ідэал Чалавечнасці. Пра гэтую, апошнюю кніжку і пойдзе зараз у нас гаворка.

А. Пальчэўскі сутыкае сваіх герояў тады, калі абставіны робяць да найбольш спрыяльных для раскрыцця ўнутранага стану чалавека, яго думак. Людзі сустракаюцца пасля доўгіх год расстання — у нечым яны сталі іншымі, больш сталымі і спрактыкаванымі, знайшлі сваю жыццёвую пазіцыю, ім ёсць што ўспомніць, пра што пагутарыць. Рэтраспектыўны паказ рэчаіснасці характэрны для многіх апавяданняў, замалёвак пісьменніка, на той жа мастацкай аснове грунтуецца і аповесць «Ноч на вахце».

На чыгуначным прыпынку сустраліся двое немаладых людзей.

У такой жыццёвай сітуацыі нічога, на першы погляд, незвычайнага няма, але ж чамусьці запала сустрэча ў душы Магдаліны Карлаўны і Браніслава Зыгмунтавіча: «з нябачных куточкаў пачало праціскацца за парог, на волю, тое даўняе, што захоўвалася гадамі». Мінулае цалкам завалодвае думкамі галоўных герояў і становіцца дамінуючым звязом у змесце апавядання.

Цяжкае, поўнае хвалявання і сардэчнага неспакою жыццё пражыла Магда. Яна зазнала і жорсткасць у час няволі ў Нямеччыне, і здзекі сваіх былых заможных «сваякоў», і гаркату страты блізкіх і дарагіх людзей. Характар глыбока народны, Магда таму і выжыла, што не скарылася, не згубілася ў віхуры вялікіх і малых гістарычных падзей, заўсёды была з людзьмі, разам з усімі спадзявалася на лепшую будучыню, верыла ў дабро.

Першая сусветная вайна, кастрычніцкія падзеі, калектывізацыя, другая сусветная вайна, пасляваенныя гады... Узнікае думка: ці мэтазгодна было закранаць столькі падзей і фактаў, нават калі яны праецыруюцца на адзін характар і аднаўляюцца памяццю аднаго чалавека — галоўнай гераіні, немаладой жанчыны Магды? Зразумела, паўната характару пры гэтым выйграе, хоць самі падзеі часам асвятляюцца хранікальна. Запамінаецца сцэна недарэчнай гібелі шаснаццацігадовага Ваціка, малодшага сына Магды. Тут і боль, і адчай, і горкія мацярынскія пакуты. Гэтыя старонкі прасякнуты дакладным псіхалагізмам, яны вострадраматычныя, нават трагічныя, таму найбольш уражлівыя і запамінальныя.

У апавесці «Ноч на вахце» адлюстравана праўда жыцця, суровага, драматычнага, часам бязлітаснага. Гэта расказ пра тое, што ўзвышае чалавека, робіць яго загартаваным. Менавіта так асэнсоўваецца вобраз Магдаліны Карлаўны, якая яшчэ васемнаццацігадовай дзяўчынай на першым сходзе парабкаў «упершыню адчула... у сабе найвышэйшую чалавечую годнасць: жыццё яе патрэбна для людзей». З таго часу яна самаад-

дана вучылася, спасцігала навуку жыцця, вучыла іншых — зусім непісьменных альбо малапісьменных сельскіх беднякоў. Магда тлумачыла людзям асновы новага ладу, надзённыя падзеі, а іх — падзей — у той час у Заходняй Беларусі было няма. Магда не была членам партыі бальшавікоў, але сваім розумам, усім сваім сумленнем яна адразу, шчыра прыняла Савецкую ўладу. Тут нельга не назваць мужа Магдаліны, сталага бальшавіка Рыгора Анісімавіча. Яго станоўчы ўплыў на свядомасць маладой жанчыны быў вельмі вялікі.

Ніколі Магда не цуралася цяжкай работы, выхоўвала працавітымі і сваіх дзяцей. Тры сыны і дачку выгадавала яна. Двух сыноў забрала вайна, не вярнуўся з фронту і Рыгор Анісімавіч... Яе гора склала маленькую часцінку гора ўсеагульнага, народнага.

Чалавек павінен прыносіць карысць усім — разважае галоўная гераіня апавесці «Ноч на вахце». Чалавек павінен адказваць за свае ўчынкi перад людзьмі — гэтай думкай прасякнута другая апавесць А. Пальчэўскага, «Іна».

Жыццё студэнтаў, учарашніх школьнікаў, іх узаемаадносіны — галоўны аб'ект даследавання аўтара. Разглядаючы праблемы маральна-этычнага плана, пісьменнік засяродзіў увагу на ўнутраным свеце герояў. І ўнутраныя маналогі, найбольш уласцівыя апавесці «Ноч на вахце», тут саступаюць месца дыялогам, якія разам з мовай аўтара становяцца больш дзейснымі, псіхалагізацыя ў апавесці набывае аб'ектывізаваны характар, адлюстроўваецца праз дзеянне знешняе.

Іна Говар і Ігар Лазарэвіч кахаюць адно аднаго. Натуры рамантычныя, узнёслыя, яны жывуць пакуль што кніжным уяўленнем пра жыццё, каханне, чалавечыя ўзаемаадносіны. Па прыкладу Герцэна і Агарова Іна з Ігарам прымаюць клятву «шчыра, шчыра дружыць і верыць адно аднаму ўсё жыццё». Маладыя людзі толькі ўступаюць у самастойнае жыццё, а яно не заўсёды бывае такім, з якім іх знаёмілі на ўроках літаратуры. Пачуццё Іны не вытрымлівае выпрабавання часам: дзяўчы-

на захапілася прыгожым студэнтам старэйшага курса Юрыем. Далейшыя падзеі сведчаць аб тым, што Іна наогул не здольная на шчырае і глыбокае пачуццё. Неяк вельмі лёгка ўсё ў яе атрымліваецца: кахала аднаго, потым дзяліла сваё сэрца паміж двума. Паводзіны Іны сведчаць пра несур'ёзны характар, пра адсутнасць унутранай культуры. Бездухоўнасць гераіні праяўляецца і ў раўнадушшы да далейшага лёсу Ігара, хлопца эмацыянальнага, лёгка ранамага. Мы развіталіся з гераіняй, калі яна, цалкам апраўдаўшы сябе і абвінаваціўшы Юрыя ў чэрствасці і эгаізме, вырашае вярнуцца, і цяпер назаўсёды, да свайго першага кахання. Ды толькі ці было яно ў яе, гэтае першае каханне?

Некалькі слоў трэба сказаць і пра Ігара. Для яго Іна — само жыццё: страціць дзяўчыну — значыць страціць усё на свеце. І ўсё ж яго ўчынак у фінале твора нейкі нетыповы, больш кніжны, надуманы. Гэта першае сутыкненне з жыццём, і думаецца, яно верне юнака з мар у рэальнасць.

Дыяпазон творчых інтарэсаў аўтара разнастайны: не застаўся па-за ўвагай і лёс зусім маленькіх герояў, тых, хто толькі распачаў сваё знаёмства з навакольным светам. Іх жыццёвая пазіцыя, светаўспрыманне залежаць ад старэйшых, школьных настаўнікаў, бацькоў. З другога боку, і чалавечая годнасць, багацце натуре дарослага чалавека добра праяўляюцца ў працэсе ўзаемаадносін з дзецьмі. Пэўна, таму А. Пальчэўскі ахвотна звяртаўся да тэмы «бацькоў і дзяцей».

Невядома, як бы склалася жыццё Кастуся Дубарэўскага (апавяданне «Ключ»), калі б на яго шляху не напаткалася Алімпія Феакцістаўна, з яе шчырай любоўю да дзяцей, добразычлівасцю, цяроплівасцю. Педагагічны талент жанчыны зрабіў чуд: «цяжкі вучань» паступова ператварыўся ў чалавека строгай дысцыпліны. Кастусь цяпер афіцэр і сам выхоўвае моладзь. Нялёгка было настаўніцы падабраць ключ да сэрца маленькага парушальніка дысцыпліны, але жаданне зрабіць з хлопчыка сапраўднага чалавека перамагло.

Быць педагогам перш за ўсё вельмі адказна, нельга заставацца аб'якавым да складанага свету дзіцяці. Аб гэтым дасціпна і памяркоўна гаворыцца ў апавяданнях «Засмучаная радасць», «Графалагічны дослед», «Разбураны горад». Падкупляе сваёй шчырасцю і непасрэднасцю апавяданне «Аўтограф», у якім аўтар вядзе размову з глыбокім болей за пакрыўджаных старых людзей. Зусім іншае — у апавяданні «Бабуля з фотакарткамі»: лёс старую не пакрыўдзіў, былыя выхаванцы адорваюць яе сваёй цеплынёй і ўдзячнасцю, прысылаюць віншавальныя паштоўкі — а гэта найлепшыя лекі для хворага жанчыны. Апавяданне прасякнута цеплынёй, спагадай да чужога гора.

Не заставаўся аб'якавым пісьменнік і да такіх праяў чалавечага характару, як сквапнасць, прага назапашвання. Гэта — сацыяльнае зло, маральнае калецтва, цяжкая хвароба, ад якой трэба лячыць, бо ўсё гэта прыніжае чалавечую годнасць, вядзе да духоўнага збяднення асобы, кладзецца цяжарам на плечы родных і блізкіх людзей (апавяданні «Мае суседзі» і «Купраша»).

Творы А. Пальчэўскага грунтоўна на зусім сціпных, простых, звычайных гісторыях. Але менавіта за гэтым будзённым бацьцтва жыццё багатае і шматграннае.

КАЗІМІР КАМЕЙША



ТОЙ ПАМЯТНЫ ВЕРАСЕНЬ

«Покліч долі адзінай». Вершы. «Мастацкая літаратура», 1979.

У ліку слаўных дат нашай гісторыі заўсёды памятным будзе і чырвоны дзень семнацатага верасня 1939 года, дзень, які назаўсёды скасаваў мяжу, што многія гады дзяліла нашу зямлю, але не